

A RENDTARTÓ FALU

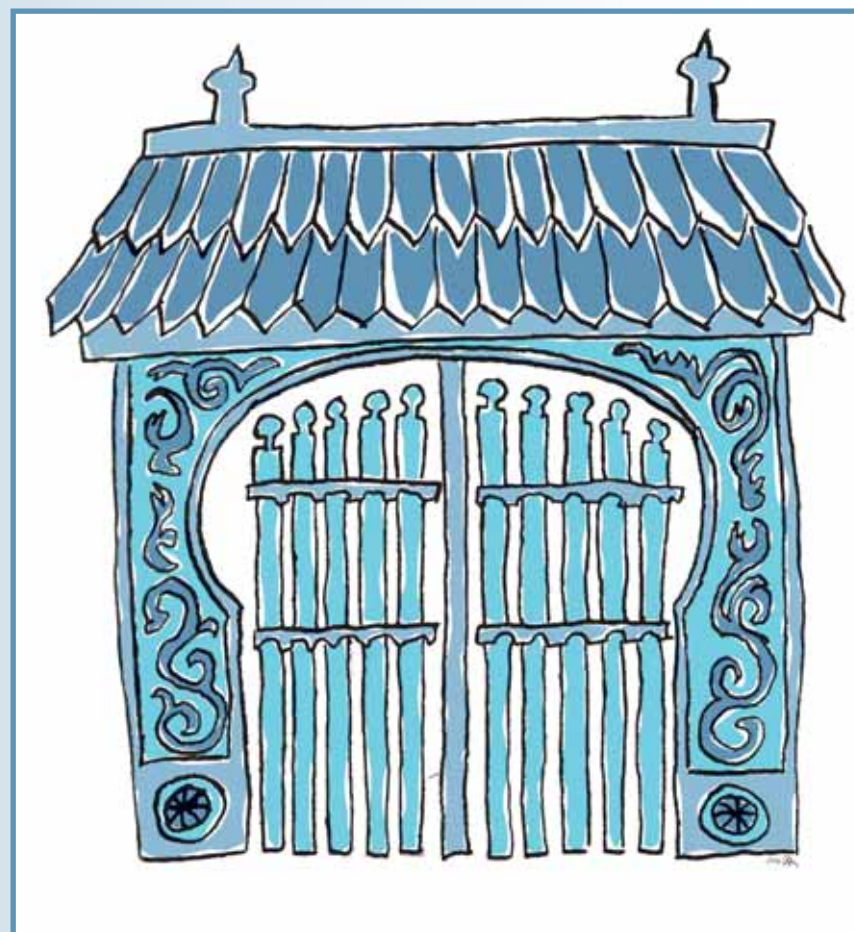
SZKA208_01

SZÉKELY FALUTÖRVÉNYEK A XVIII. SZÁZADBAN

Készítette: Vásárhelyi Judit

SZOCIÁLIS, ÉLETVITELI
ÉS KÖRNYEZETI KOMPETENCIA

8. ÉVFOLYAM

MODULVÁZLAT

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
I. Ráhangolás, a feldolgozás előkészítése					
I/a A szubszidiaritás fogalma					
A	A tanulók hat csoportot alkotnak. Minden csoport egy kis szöveget kap, amely az Európai Unió egyik alapelvének (szubszidiaritás = a megfelelő helyen való döntés) régebbi korokban megfogalmazott leírását tartalmazza. Mivel összesen kétfajta szöveg van, 3-3 csoport azonos szöveggel dolgozik. A tanulók feladata az, hogy saját szavaikkal megfogalmazzák, mi az elv lényege. 5 perc	A szubszidiaritás elvének megértetése Lényegkiemelés Együttműködés	Csoportmunka – közös gondolkodás	D1 (Forrásszöveg és feladat)	
II. Új tartalom feldolgozása					
II/a A székelly faluszerkezet					
A	A csoportok megkapják a székelly falvak település-szerkezetét bemutató ábrát, és megpróbálják értelmezni azt. Rövid mondatokban leírják azokat a jellemzőket, amiket azonosítani tudtak. A megoldás ellenőrzésekor minden csoport egy-egy mondatdal gazdagítja a közös leírást, egészen addig, amíg el nem fogynak a gondolatok. 5 perc	Ismeretek rendszerezése Képi információk szavakká alakítása Együttműködés Általánosítás	Csoportmunka – közös feladatmegoldás	D2 (Feladatlap) Csomagolópapír Vastag filctollak	P1 (Háttér-információk)

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/melléletek	
				Diák	Pedagógus
II/b A rendtartó székely falu tisztségviselői					
A	A D3 melléklet alapján a tanár sorban felírja azoknak a tisztségviselőknek a nevét a táblára, akik a közösségi problémák megoldásáról gondoskodtak a hagyományos székely falvakban. A diákok megpróbálják kitalálni, hogy mi volt az egyes emberek feladata. Ha nem sikerül, a tanár megadja a szükséges információkat. 5 perc	Ismeretbővítés	Frontális munka – tanári ismertetés		
II/c Az együttélés szabályai					
A	A tanulók – az osztály létszámától függően – két-háromfős kis csoportokat alkotnak úgy, hogy a 12 rövid szabályleírásból minden csoportnak egy-egy jusson. A tanulók elolvassák saját szövegüket, majd közösen megpróbálják értelmezni azt. Ezt követően minden csoport felolvassa a saját mondatait, és megosztja a többiekkel az értelmező gondolatait. Az osztály többi tagja kiegészítheti az elhangzottakat. 15 perc	A szabályértelmezés gyakorlása	Csoportmunka – közös szövegértelmezés	D3 (Székely falu-törvények)	

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
III. Az új tartalom összefoglalása, ellenőrzés és értékelés					
III/a Megoldásra váró problémák					
A	A tanár véletlenszerűen odanyújtja a problémakártyákat egyik vagy másik tanulónak, akik kihúznak egy-egy lapot, majd sorban felolvassák a rajta lévő mondatot. A többiek feladata az, hogy jelentkezzen az a csoport, amelyiknél az adott problémára választ adó szabály található, és mondja meg a megoldást. 10 perc	A megismert szabályok alkalmazásának gyakorlása Döntés Szóbeli szövegalkotás	Frontális munka – problémamegoldás	D4 (Problémakártyák)	
III/b Az erős közösségi szabályok előnyei és hátrányai					
A	A diákok közösen átgondolják, hogy milyen előnyei és milyen hátrányai vannak annak, ha valaki ilyen erősen szabályozott közösségben él. Ezután a tanár megszavaztatja az osztályt: előbb azt kéri, hogy tegyék fel a kezüket, akik szeretnének ilyen segítő és erősen szabályozott közösségben élni, majd azok jelezzék kézfeltartással, akik nem. Végül megállapítják az igen és a nem szavazatok arányát. 5 perc	A szabályokhoz való személyes viszony mérlegelése Véleményalkotás	Frontális munka – beszélgetés és egyéni állásfoglalás		

TANÁRI SEGÉDLETEK

P1 Háttér-információk

A székely társadalom és közigazgatás elemei a XVIII. században

Erdély a történelmi Magyarország egyedi kultúrtája, sajátos regionalizmus színhelye. Együtt élő népek (románok, szászok, örmények, zsidók stb.) hazája, a vallási tolerancia forrásvidéke (lásd fogalomtár). Folyamatosan jellemzi az önállóságra törekvés és a megszokotthoz, a hely szelleméhez való ragaszkodás. A *transzilvanizmus* szelleméről, a benne élő népekről írta Koós Károly: „...egy éghajlat alatt, egy sorsban élnek, közös a múltjuk, közösek a szenvedéseik, közösek az emlékeik: *közös a históriájuk*”.

A székely székek (sedes) megfelelték a magyarországi vármegyéknek. Az 1200-as évektől alakulnak, a pásztorkodásról a földművelésre való átmenet nyomán, és az 1400-as évek elejétől szilárdulnak meg. Míg a vármegyék az ősi törzsi szervezet feladásával formálódtak, a székek megtartották az ősi szokásjogokat. A folyóvölgyek, hegyláncok szerint, gócpontok köré alakuló székek közül az első Udvarhelyszék, a második Marosszék volt. A sorrendet a betelepüléssel, a földrajzi elhatárolódással együtt járó önkormányzati szükségletek alakították ki.

A három rendbéli székelyek 7 székely székben éltek. A szék közhatóságként működött, az alábbi funkciókat látva el:

- katonai
- igazságszolgáltatás, törvénykezés
- politikai (a törvényhozásba, az országgyűlésbe delegált küldötteket)

- adóügyi
- gazdasági
- rendőri, közbiztonsági
- közegészségügyi, végül
- oltalmazza a községet, a három rendet adó köznépet.

A székek közös vezetője volt a székelyek ispánja, a király képviselője (főkormányzó, fővezér és főbíró egy személyben). A XVI. századtól az erdélyi fejedelmek is viselték a címet. A székelyek ispánjának székhelye Görgény vára volt.

A székelység különleges jogalanyiség volt, amely a székely vérből származást és azzal járó jogok összességét jelentette. Hasonló, de más, mint a magyar nemesség: veleszületett nemzetségi jog. Az eleinte egyenlő rendű és rangú székelyek megkülönböztették a három rendet, vagyis társadalmi rangosztályt: *főemberek* (legalább három nyíl földjük volt), *lófők* (vagyon helyzetük elegendő volt arra, hogy lovon harcoljanak) és a *köznép* (később puskás gyalogok, majd „szabad székelyek”, akiknek nem volt módjuk lovon harcolni. Valamennyien nemesek és minden adó alól mentesek voltak, féltve őrizték szabadságukat.

A vármegyei szolgabírónak megfelelő köztiszttség a székben a *dulló* volt, őket évenként választották erre a tisztségre.

„Kötelességük volt járásukat havonként bejárni, a gonosztevőket, tolvajokat, orgazdákat, káromkodókat, vérengzőket, erdőpusztítókat, sócsempészeket, paráznákat, kuruzslókat nyomozni, és felettes hatóságának... jelenteni. A falusi bírákat és hiteseket ők választották és eskették fel; ezek ítéleteit, számadásait s az adószedést ellenőrizték. Az utak, hidak, szőlőgyepük, akasztófák, pellengérek csináltatására és jó karban tartására, a kocsmárosok, mészárosok mértéke ellenőrzésére stb. gondot viseltek. Pásztorok idejében

megfogadása, bitang marhák kikeresése, kémények és kemencék tisztítása, pipás emberek tilos helyeken üldözése az ő gondviselése és ellenőrzése alatt állott... Hivatalos ügyvitelükről... negyedévenként jelentést kellett tenniük.”

A székely társadalom és közszellem egységesebb volt, mint bárhol máshol Magyarországon.

(Szádeczky nyomán, 1927)

A székely erdőgazdálkodás – háttéranyag

„Az erdőnek a régi székely nép életében igen nagy szerep jutott. Az erdőségek faállománya szolgáltatta az otthon óvó tetőzetét, védő falait, biztosította a tűzhely melegét, nyújtott enyhelyet az állatoknak, adott munkaeszközöket és sok termékhez nyersanyagot. Az erdő füve, lombja, makktermése a takarmányozási gondot enyhítette vagy szüntette meg. Érthető tehát, hogy a székely székek lakói terv szerint használták, minden eresztékében kimunkált, évszázadokon át épülő, csiszolódó normák szerint éltek erdeiket. Ily módon teremtették meg a feudalizmus kori népi erdészeti kultúrának azokat a formáit, amelyek a felvilágosult abszolutizmus erdőóvó rendelkezéseivel egybevetve sem vallanak szégyent.” (lásd 246. o.)

A székely faluközösség történelmileg sok országnál korábban gondolt az erdei erőforrások védelmekor a „maradékra”, a következő nemzedékekre, s felfogtak, tilalmasnak minősítettek erdőrészeket, komoly bírságot róva ki a tilalom megsértőire. Mindez még a Várkonyi cikkében leírt erdőpusztítás évszázada előtt is így történt.

A rendelkezések olykor minden részletre kiterjednek, csöppet sem elvontak. Ozsdola (1774) szabályzata szerint pl. „Amely új gazda

épít: pincegerendának, küszöblábaknak, előfának, ... töltéscöveknek, csűrajtó-soroknak osztanak fát. És akinek a jószágát a víz mosná, annak ellenzésére cöveknek adatik cserefa, a szükséghez képest egy vagy két szál, de több nem. De ellenben kaputámasznak, kerttámasznak, fentőnek és egyéb ehhez hasonló elkerülhető dolgokra fa nem adatik.”

Az erdőhasználat során, ha a legeltetés és az erdővédelem között érdekellentét támad, a székely faluközösség az erdő javára hoz szabályzatot, ha a szántóföldek irtással való kiterjesztése kerül szembe az erdővel, akkor is az utóbbit védi.

Az erdőt takarítják, az aszott fa kihordható, az élőfát védi a törvény. Gyéritéskor az avast, az ősrégi, tilalmas csereserdőt szálalták, a kitermelt néhány szál fát elosztották. Az osztott erdőből még a földbirtokos is csak a saját része szerint kapott, építésre. „Apróság szükségre való fát” nem adtak.

Földhasználat

A vagyonközösség tagjai, a fundussal rendelkezők kénytelenek egyszerre mind a termelői logikából adódóan a termelési organizmus részekén élni, alávetni magukat az agrárrendtartásnak. A nyílföldeken is csak egyszerre arathattak például, mivel aratás után a tarló már nem volt „tilalmas” a legelő marhának, ezért, aki még nem aratta le a sajátját, kárt szenvedett. Gondosan ügyeltek a legeltetés rendjére, a hosszú fűvet igénylő szarvasmarha legelt elöl, utána a lovak, akik (a foguk állása miatt) még a rövid fűvön is legelhettek, s legvégül a juhok is még jóllaktak. A rendszerben kezelt zöldtömeget védi a communitas, akinek nincs fundusa, abból ki van zárva. A különféle funkciók (határ, legelő, vetés, mező, gyeptű stb.) számára külön kertek létesítése (vagyis vigyázatos elkerítése) még nem

tette szükségtelessé a határ őrzését. Sokszor szerepel – a kevésbé jóhiszemű – szabály, hogy „vacsora/napszálát után” már senki ne mozogjon a határban (ilyenkor legeltethetett volna a máséban), különben jókora következményekkel kellett szembenéznie.

A tolvajokat és a prédálókat is vizsgálják, hogy kicsoda kóborló vagy orgazda, tolvaj, erdőrontó, határpredáló, végül kecskét tartó. „A falutörvények részletekbe menő szabályozással védik az erdőrontók ellen a falu erdejét. Erdőrontásnak minősül, ha a közer-

dőből szántásföldet irtanak maguknak, ha fákat, erdőrészt „aszalnak”, ha a tilalmasból cserefát vágnak. Számolnak azzal is, hány fával dolgozó „kalányos” cigányt tud eltartani a falu erdeje – olykor telepítik őket más, erdősebb településbe. Végül a kecsketartás is az erdő elleni vétek, mivel mindent lelegelnek, már II. József erdőtvénye is óvja tőlük a faállományt. 2-3 kecskénél többet a szegények sem tarthatnak.

(Imreh István 1983 nyomán)